

Kirjakori 2018

Lajit

Kuvakirjat	3
Lastenkirjat	3
Nuortenkirjat	4
Sarjakuvat	5
Runot	5
Tietokirjat	5
Helppolukuiset ja selkokirjat	6
Käännökset	6

Teemat

Tyttöjen vuosi	7
Sateenkaari	8
Tsemppiä ja rohkeutta	9
Yhteiskunnallisia ilmiöitä ja uussuomalaisia	9
Paikallishistoriaa ja matkailua	10
Pitkäaikaissairaudet ja vammat osana arkea	11
Yhteisöjä ja vaikuttamisen mahdollisuuksia	12
Luontosuhde ja eläinten oikeudet	12
Lapset ja nuoret harrastavat	13
Kirjojen laajennettu todellisuus	14

Tilastot

Lastenkirjainstituutin Kirjakoriin koottiin kaikkiaan 1190 vuonna 2018 ilmestynyttä kirjaa. Kirjamäärä on hieman edellisvuotta pienempi, vuonna 2017 Kirjakorissa oli 1257 kirjaa. Kirjoja pyydettiin tänä vuonna 110 kustantajalta, joista yli 70 % lahjoitti kirjoja instituutin kirjastokokoelmaan. Arvion mukaan vuonna 2018 ilmestyi kaikkiaan lähes 1400 lapsille ja nuorille suunnattua kirjaa, sarjakuvat ja nuorten aikuisten kirjat mukaan lukien. Kirjakori-tilastot perustuvat instituutille lahjoitettuun osuuteen.

Kotimaisen kirjallisuuden osuus oli vuonna 2018 toista vuotta peräkkäin suurempi kuin käännöskirjallisuuden, eli 52 % kaikista julkaistuista lasten- ja nuortenkirjoista oli kotimaisia. Lasten- ja nuorten kaunokirjallisuutta kirjoittavat ja kuvittavat suurelta osin naisoletetut henkilöt. Uusien kirjojen kirjoittajista kaikkiaan 76 % oli vuonna 2018 naisoletettuja, kun miesoletettuja oli 24 %.

Vuotta 2018 voi lasten- ja nuortenkirjallisuudessa kutsua vahvojen tyttöjen vuodeksi. Lukuisten vahvojen naisten tarinoiden lisäksi kaunokirjallisuudessa painottuu tyttöjen oma keho ja itsemääräämisoikeus sekä naisten asema yhteiskunnassa. Muita ajankohtaisia yhteiskunnallisessa keskustelussakin esillä olleita aiheita kirjoissa ovat mm. sukupuolen moninaisuus, luontosuhde ja ilmastonmuutos sekä erilaisten sairauksien vaikutus arkeen.

Svenska Barnboksintitutet huomioi vuoden 2018 Bokprovning-katsauksessaan, kuinka vaikuttaminen ja lasten itsemääräämisoikeus nousivat ruotsalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa vahvasti esille viime vuonna. Samoja vaikuttamisen teemoja on mukana myös suomalaisissa lasten- ja nuortenkirjoissa. Ruotsissa julkaistujen lasten- ja nuortenkirjojen määrä kääntyi ensimmäistä kertaa laskuun sitten vuoden 2010.

Lasten- ja nuortenkirjallisuuden Finlandia-palkinnon voitti Siiri Enorannan *Tuhatkuolevan kirous* (WSOY). Enorannan nuortenromaani on omaääninen seikkailufantasia, jonka 14-vuotias päähenkilö Pau saa kutsun Magia-akatemiaan. Runeberg Junior -palkinto myönnettiin Eva Franzin esikoislasterikirjalle *Hallonbacken* (Schildts & Söderströms). Lasten kauhukertomus sijoittuu 1920-luvulle ja kertoo tuberkuloosia sairastavasta työstä, joka lähetetään Hallonbackenin parantolaan. Ansiokkaalle lastenkirjalle myönnettävän Arvid Lydecken -palkinnon sai Petja Lähde lapsen surua käsittelevästä lastenkirjastaan *Surunsyömä* (Karisto). Topelius-palkinto ansiokkaasta nuortenkirjasta myönnettiin Anniina Mikaman esikoiskirjalle *Taikuri ja taskuvaras* (WSOY). Pohjoismaiden neuvoston lasten- ja nuortenkirjallisuuspalkinnon suomalais ehdokkaat ovat Marika Maijalan *Ruusun matka* (Etana Editions) ja Maria Turtschaninoffin *Breven från Maresi* (Förlaget). Sarjakuva Finlandian sai yhdentoista tekijän sarjakuva-albumi *Sisaret 1918* (Arktinen banaani).

Suomen kirjataiteen komitean Kaunis kirja -palkinnon saivat lastenkirjoista Mirikka Eskosen kuvakirja *Syksyn salaisuus* (Esa Books), Kaisa Happonen ja Anne Vaskon *Mur ja mustikka* (Tammi), Marjatta Levannon ja Julia Vuoren *Pelottelun (ja pelon voittamisen) käsikirja* (Teos), Marika Maijalan *Ruusun matka* (Etana editions) sekä Leena Virtasen ja Sanna Pelliccionin *Minna! Minna Canthin uskomaton elämä ja vaikuttavat teot* (Teos).

Suomen kustannusyhdistyksen tilastojen mukaan vuoden 2018 myydyin lastenkirja oli Mauri Kunnaksen *Herra Hakkarainen kyläilee* (Otava). Seuraavina myyntitilastoissa olivat Aino Havukaisen ja Sami Toivosen *Tatu ja Patu, elämä ja teot* (Otava) sekä äitiyspakkauksessa mukana 2018 ollut Anne Vaskon *Oma maa mansikka* (1. p. 2016, Tammi). Myydyimpien kirjojen joukosta löytyy monien suosikkisarjojen uusia osia, kuten Sinikka ja Tiina Nopolan *Risto Räppääjä ja juonikas Julia* (Tammi) ja *Heinähattu, Vilttitossu ja hupsu enkeli* (Tammi) sekä Timo Parvelan *Ella ja kaverit mestarikokkeina* (Tammi) ja *Kepler62 uusi maailma: Kaksi heimoa* (WSOY).

Lajit

Kuvakirjat

Kuvakirjoja ilmestyi vuonna 2018 yhteensä 401 kappaletta. Niistä 156 oli kotimaisia ja 245 käännettyjä. Kuvakirjojen tekijöistä suuri osa on naisoletettuja. Kotimaisten kuvakirjojen osalta kirjoittajista 82 % on naisoletettuja ja kuvittajista 75 %. Käännöskuvakirjoissa naisoletettuja on kirjoittajista 71 % ja kuvittajista 62 %.

Vuonna 2018 julkaistiin 11 kappaletta hyvin isokokoisia kuva- ja tietokirjoja. Foliokokoisena ilmestyi mm. Rami Lehtolan kirjoittama ja Sirpa Hammarin kuvittama *Herra Snellman ja makkaran salaisuus* (ruotsiksi käännettynä nimellä *Herr Snellman och korvens hemlighet*, Snellmanin Lihanjalostus), Frozen-sarjassa julkaistu *Seikkailujen valtakunta* (Sanoma Media) ja Michelle Carslundin *Pienten suuri leikkikirja* (Tactic). Useita minikokoisia kirjoja sisältyi puolestaan *Peppi ja Eemeli – joulukalenterikirjaan* (WSOY).

Kotimaisissa kuvakirjoissa seikkailevat useimmiten lapset ja eläimet. Lapsipäähenkilöistä suurempi osa oli vuonna 2018 poikia, kaikkiaan 43, kun tyttöjä oli kuvakirjojen päähenkilöinä 24. Kirjakorissa tarkasteltiin kuvakirjojen päähenkilöitä tarkemmin ensimmäistä kertaa vuonna 2017, jolloin tyttöpäähenkilöitä oli selvästi poikia enemmän. Käännettyissä kuvakirjoissa päähenkilöinä oli 48 poikaa ja 38 tyttöä. Päähenkilöihin on laskettu mukaan myös inhimillistetyt eläimet, jotka esitetään selvästi tyttöinä tai poikina.

Kuvakirjojen perheet ovat pääosin ydinperheitä, muutamissa kirjoissa kuvataan myös yhden vanhemman perheitä. Muunlaisia perhemalleja ei kotimaisissa kuvakirjoissa esitetä, lukuun ottamatta Sanna Sofia Vuoren ja Linda Bondestamin kirjaa *Ägget* (suom. *Muna*, Förlaget/Teos), jossa kerrostalon eläimillä on hyvin monenlaisia perheitä. Käännettyistä kuvakirjoista löytyy ydinperheiden lisäksi kaksi uusperhettä ja kaksi yhden vanhemman perhettä.

Kotimaisten kuvakirjojen tapahtumapaikkana on useimmiten koti (21 kirjaa) sekä arkinen lähiympäristö, kuten piha, koulu, päiväkotiki tai leikkipuisto. Kaupunki on tapahtumapaikkana maaseutua useammin. Kuitenkin useissa kirjoissa seikkaillaan metsässä tai lähiluonnossa, merellä tai saarella. Kuvakirjoissa tutuksi tulevat kotimaan paikkakunnista Oulu, Rovaniemi, Tampere, Siikajoki ja Syöte. Erikoisempia tapahtumapaikkoja ovat esimerkiksi sukellusvene, oopperatalo ja sirkus.

Myös käännettyissä kuvakirjoissa seikkaillaan eniten kotona (33 kirjaa) ja kotiympäristössä. Maatilalla vierailaan kuudessa kirjassa ja rakennustyömaalla samoin kuudessa. Käännettyt kuvakirjat vievät eksoottisempiinkin paikkoihin, kuten viidaktoon ja savannille.

Lastenkirjat

Kotimaisia lastenkirjoja julkaistiin selvästi käännöskirjoja enemmän, 245 lastenkirjasta 161 oli kotimaisia ja 84 käännöksiä. Kokonaismäärä pysyi suunnilleen vuoden 2017 tasolla, mutta kotimaisten osuus kasvoi hiukan.

Kotimaisissa lastenkirjoissa realistisia kirjoja (72) ilmestyi jonkin verran enemmän kuin fantasiaa (58), etenkin jos realistisiksi lasketaan sellaisetkin kirjat, joissa inhimillistetyt eläinhahmot seikkailevat muuten realistisessa tarinassa (9 kirjaa).

Lastenkirjoissa kuvatut perheet ovat pääosin ydinperheitä, mutta joukkoon mahtuu myös muutamia uusperheitä, yhden vanhemman perheitä ja yksittäisiä sateenkaariperheitä sekä kotimaisissa että

käännöskirjoissa. Lastenkirjojen päähenkilöt ovat useimmiten lapsia. Muita päähenkilöitä ovat eläimet ja erilaiset fantasiahahmot. Päähenkilöinä on tyttöjä ja poikia aika tasaisesti, kotimaisissa tyttöjä 45 ja poikia 37, käännöskirjoissa 26 tyttöä ja 22 poikaa.

Useat vuonna 2017 alkaneet lastenromaanisarjat saivat toisen osan. Realististen lastenkirjojen osalta *Kahden perheen Ebba* (Otava) jatkaa Riikka Ala-Harjan kertomusta Ebbasta, jonka äiti asuu Suomessa ja isä Saksassa. Jari Mäkipään kirjassa *Masi Tulppa rooli päällä* (Tammi) kerrotaan Masin kesäleiristä. Karin Erlandssonin satufantasia-sarjassa *Legenden om ogönstene (Taru silmäterästä)* ilmestyi toinen osa *Fågeltämjaren* (Schildts & Söderströms, suom. *Linnunkesyttävä, S&S*). Vuokko Hurmeen fantasiasarja *Huimaa* jatkui kirjalla *Kaipaus* (S&S).

Tove Janssonin *Muumi*-kirjat on nyt kaikki julkaistu uusina, yhtenäisen tyylikkäänä laitoksina sekä suomeksi (WSOY) että ruotsiksi (Förlaget). WSOY julkaisi Astrid Lindgrenin kirjoista uusina Kristiina Rikmanin suomennoksina teokset *Mestarietsivä Blomqvist, Mestarietsivä Blomqvist vaarassa* ja *Peppi Pitkätossu Etelämerellä*.

Nuortenkirjat

Nuortenkirjojen kokonaismäärä kasvoi hiukan edellisvuodesta. Kaikkiaan nuortenkirjoja julkaistiin 195 kappaletta, joista 105 kotimaisia ja 90 käännöskirjoja. Käännöskirjojen joukossa uusia painoksia (joissa on esimerkiksi uusi suomennos, uusi kuvitus tai uusi ulkoasu) oli kaikkiaan 32 kappaletta, eli uusia käännöskirjoja nuorille julkaistiin huomattavasti vähemmän kuin kotimaisia. Otava julkaisi uudet laitokset Philip Pullmanin *Universumin tomu* -trilogiasta, kun Pullmanilta ilmestyi uuden trilogiaan liittyvän sarjan avausosa *Vedenpaisumus*.

Sekä kotimaisten että käännettyjen nuortenkirjojen kirjoittajista 74 prosenttia oli naisia ja 26 prosenttia miehiä. Kirjojen päähenkilöistä tyttöjä oli kotimaisissa kirjoissa 44 ja poikia 25 sekä muunsukupuolisia kaksi, käännöskirjoissa puolestaan oli 33 tyttöä ja 12 poikaa. Sivuhenkilöinä muunsukupuolisia esiintyy useammissakin kirjoissa.

Nuortenkirjoissa perhemallit ovat hieman moninaisempia kuin kuvakirjoissa tai lastenkirjoissa. Ydinperheitä on sekä kotimaisissa että käännöskirjoissa eniten, mutta lisäksi on lukuisia yhden vanhemman perheitä sekä joitakin uusperheitä, sateenkaariperheitä sekä nuoria, joilla on kaksi kotia.

Kotimaisessa nuortenkirjallisuudessa realistisia kirjoja (65) oli huomattavasti enemmän kuin fantasiaa (34), käännöspuolella sen sijaan fantasiaa (29) julkaistiin hieman realistisia kirjoja (22) enemmän.

Nuortenkirjojen yleisiä miljöitä ovat erilaiset fantasiamaailmat. Realistiset kirjat sijoittuvat usein kaupunkiympäristöön tai kouluun. Tapahtumia sijoittuu myös todellisille paikkakunnille; Helsingissä ollaan ainakin kymmenessä nuortenkirjassa, lisäksi seikkaillaan mm. Hämeenlinnassa, Raaseporissa, Lahdessa, Tampereella, Lapissa, Kainuussa ja ulkomailla mm. Yhdysvalloissa, Lontoossa, Maltalla ja Thaimaassa. Käännetyt nuortenkirjat vievät myös Yhdysvaltoihin (mm. Chicago, New York, Florida, Texas), Englantiin ja Ruotsiin. Nuortenkirjojen miljöistä mainittakoon myös luonto ja metsä, merirosvolaiva, museo, parantola, antikvariaatti, sisäoppilaitos ja taidelukio.

Nuortenkirjallisuus on aiheidensa puolesta vahvasti kiinni ajassa ja yhteiskunnassa. Sekä realistisessa kirjallisuudessa että fantasiassa käsitellään rohkeasti sukupuolen moninaisuutta, eläinten oikeuksia, nuoriin kohdistuvia odotuksia ja nuorten mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä.

Sarjakuvat

Kotimaisia sarjakuvia talletettiin kokoelmaan kaikkiaan 32, mikä on hiukan enemmän kuin vuonna 2017. Suomen historia ja suomalainen mytologia olivat vahvasti esillä kotimaisissa sarjakuvissa. Sanna Hukkasen ja Inkeri Aulan *Metsänpeitto* (Arktinen banaani) sisältää yhdeksän metsään ja puihin liittyvää tarinaa. Mari Ahokoivun *Oksi* (Asema) pohjautuu muinaissuomalaiseen karhumyyttiin. *101 sarjakuvaa Suomesta* (Zum Teufel) sisältää sivun mittaisia sarjakuvia, joista jokainen kuvaa yhtä Suomen itsenäisyyden vuotta. Sarjakuva-Finlandian voittaja *Sisaret 1918* (Arktinen banaani) kertoo kymmenen tarinaa naisen tai lapsen kokemuksista vuoden 1918 sisällissodassa. Pauli Kallion ja Pentti Otsamon sarjakuvakirjan *Huuhkajia ja Helmareita* (Suuri kurpitsa) tarinoissa kuvataan Suomen palloliiton historiaa kertomalla mies- ja naisjalkapalloilijoiden eritasoisista turnauksista sekä pelaajien että katsojien näkökulmasta.

Kirjakorissa on mukana 19 käännessarjakuva-albumia. Lastenkirjainstituutin kirjaston kokoelmaan talletetaan käännessarjakuvaa vain valikoiden, mutta tästä vuodesta alkaen myös mangasarjakuvien ensimmäiset osat. Uusia mangasarjoja julkaistaan suomeksi vuosittain. Mae Korvensivun *Clownfish Twister* (Arktinen banaani) aloittaa uuden kotimaisen mangasarjan. Tarinassa Maru muuttuu syntymäpäivänään pojasta tytöksi.

Lapsille suunnattuja sarjakuvia julkaistaan edelleen hyvin vähän. Tiina Konttisen tietokirja *Lasten sarjisopas* (S&S) opastaa sarjakuvien piirtämiseen. Patrick Wirbeleitin ja Uwe Heidschötterin *Loota* (Sarjakuvakeskus) kertoo Matiaksesta ja pahvilaatikosta joka alkaa puhua. Kapteeni Kalsari -kirjoista tunnetun Dav Pilkeyn sarjakuvassa *Koiramies* (Tammi) koirapäisen poliisin pahin vihollinen on roistomainen Pete-kissa.

Runot

Runokokoelmia ilmestyi hieman edellisvuotta vähemmän, yhteensä 21, joista 19 kotimaisia. Elina Pullin *Sylisampo* (Lasten keskus, kuvittanut Karoliina Pertamo) sisältää kalevalamittaisia leikkiloruja. Heli Laaksosen *Ykköne* (WSOY, kuvitus Anne Vasko) on kirjoitettu lounaismurteella ja leikittelee numeroilla.

Tuula Korolaisen kokoelma *Taivasta hipoo hännänpää* (Lasten keskus, kuvitus Virpi Talvitie) sisältää valittuja runoja vuosilta 1990–2018. Nuorille suunnattu Kaisa Happonen ja Karri Miettisen *Revi se!* (WSOY) kannustaa nuoria tekemään itsekin kollaasirunoja. Runojen aiheina ovat mm. ilmastonmuutos, seksuaalisuus ja sananvapaus.

T. S. Eliotin *Kissojen kielen kompasanakirja* (Otava) vuodelta 1939 julkaistiin nyt ensimmäisen kerran suomeksi Jaakko Yli-Juonikkaan käännöksenä.

Tietokirjat

Lasten ja nuorten tietokirjojen julkaisumäärä pysyi vuoden 2017 tasolla. Tietokirjoja julkaistiin kaikkiaan 222. Kotimaisia tietokirjoja ilmestyi 119 kappaletta, eli eniten Kirjakori-katsausten historiassa.

Kotimaisissa tietokirjoissa zoomataan onnistuneesti lähelle, yksittäiseen kiinnostavaan ilmiöön tai yhden henkilön tarinaan. Timo Kalevi Forssin ja Aiju Salmisen *Mitä on punk?* (Rosebud ja Suomen Rauhanpuolustajat) kuvaa punkin taustoja ja ideologiaa ja esittelee punkbändejä. Pirita Tolvasen *Paroni Jarno Saarisen elämä* (Myllylahti) kertoo suomalaisen ratamoottoripyöräilyn

maailmanmestarin Jarno Saarisen tarinan. Carlos da Cruzin *Dinosaurusten mitalla* (Teos) on harvinainen kotimainen dinosaurusaiheinen kirja. Tiina Sarjan, Mikko Posio ja Henna Ryynäsen kuvakirjamainen tietokirja *Minne sähkö meni?* (Mäkelä) perehtyy sähköntuotannon eri tapoihin.

Lukuisten vahvoista naisista kertovien tietokirjojen ohella ilmestyi myös yksi pojille suunnattu tietokirja esikuvallisista miehistä, Ben Brooks'n *Rohkeiden poikien kirja* (Readme).

Helppolukuiset ja selkokirjat

Lasten ja nuorten heikentyneen lukutaidon ja lukuinnon myötä helppolukuisille kirjoille on yhä enemmän kysyntää. Lukemaan opetteleville on tarjolla Mäkelän useita helppolukuisia sarjoja, kuten *Sininen banaani*, joissa ilmestyy monia käännöskirjoja vuosittain. Kirjatiikeri-sarjassa ilmestyi esimerkiksi Henriette Wichin ja Stéffie Beckerin *Sankaritarinoita* (Mäkelä), joka käsittelee muutenkin esillä ollutta aihetta, lapsen oikeutta määrätä omasta kehostaan ja kieltää toista rohkeasti koskemasta liian rajusti. WSOY:n pari vuotta sitten lanseeraamaan *Lukupalat*-sarjaan tuli uusia osia, jotka muodostavat sarjoja kirjasarjan sisällä. Esimerkiksi Henna Helmin koirakirjasarja sai kolmannen osan, *Bellan pennut muuttavat*, ja Roope Lipastin jääkiekkoilevasta Laurista kertova sarja toisen osan, *Lätkä-Lauri ja haamupelastus*. Karisto aloitti uuden runsaasti värikuvitetun sarjan ensimmäisiä kirjoja itse lukeville lapsille. *Kirjakärpänen*-sarjassa ilmestyivät Jyri Paretskoin *Elias ja sukkapallopommipuu* ja Mila Teräksen *Hotelli Hämärä ja kummituspurkki*.

Nuorille uudenlaista hauskaa ja helppolukuista luettavaa löytyy Jyri Paretskoin K15-sarjasta (Otava), josta ilmestyi kaksi ensimmäistä osaa *K15* ja *K15 – salaisuuksia*. Sarah Crossanin *Yksi* (S&S) on helppolukuinen säeromaani, joka kertoo siamilaisista kaksosista. Lisää helppolukuista, kuvitettua ja avarasti taitettua kirjallisuutta tarvittaisiin etenkin isommille alakoululaisille ja nuorille.

Selkokirjoja julkaistiin sekä lapsille että nuorille sekä suoraan selkokielellä kirjoitettuna että selkomukautuksena. Selkomukautuksena ilmestyi esimerkiksi Marja-Leena Tiaisen *Hiekalle jätetyt muistot* (Avain, selkomukautus teoksesta Khao Lakin sydämet) sekä Timo Parvelan *Maukka ja Väykkä* (Avain, selkomukautus Riikka Tuohimetsä).

Käännökset

Kirjakori-näyttelykirjoista 52 % prosenttia eli 598 kirjaa on kotimaista alkuperää. Ne on kirjoitettu suomeksi tai muilla kotimaisilla kielillä. Niistä 26 on suomenruotsalaisia ruotsiksi kirjoitettuja kirjoja, joista osa on käännetty myös suomeksi. Karjalankielellä on ilmestynyt neljä kirjaa, esimerkiksi *Karjalan bukvari: aapinen* (Suojärven Pitäjaseura), jonka tekstin on laatinut Matti Jeskanen ja työryhmä ja kuvittanut Anni-Julia Tuomisto. Romanikielellä julkaistiin Seija Rothin ja Tenho Lindströmin laatima ja Anita Polkutien kuvittama oppikirja *Lokko lamjaha – Kevein askelin* (Opetushallitus), joka kuuluu samaan sarjaan vuonna 2016 julkaistun samannimisen runoteoksen kanssa. *Kulje kanssamme: Suomen romanien historia lapsille* (Opetushallitus) on suomenkielinen lapsille suunnattu tietokirja romanien elämästä ja kulttuurista historian eri aikoina.

Käännöskirjoista 71 % on käännetty englannista. Englanninkielisistä klassikkoteoksista uuden suomennoksen sai Mark Twainin *Huckleberry Finnin seikkailut* (suomentanut Juhani Lindholm, Siltala). Gertrude Steinin vuonna 1939 julkaistu kokeellinen lastenromaani *Maailma on pyöreä* julkaistiin suomeksi nyt ensi kertaa (piirroksat Anastasia Benzeli, suomentanut Tuomas Kilpi, Oppian).

Seuraavaksi eniten on ruotsinkielestä käännettyjä teoksia (6 %), mm. Astrid Lindgrenin teosten uusia suomennoksia. Norjasta on viime vuonna käännetty yllättävän monta kirjaa (11 kpl), mm. Julie Andemin kaksi *Skam*-televisiosarjan käsikirjoitussovitus (WSOY) ja neljä kuvakirjaa Lars Mæhlen *Päiväkotidekkari*-sarjasta (Tactic). Virolaisia käännöksiä on kaivattu pitkään ja nyt niitä saatiin viisi: humoristisia lastenkertomuksia sisältävä Andrus Kivirähkin kirjoittama ja suomalaisen Christer Nuutisen kuvittama *Kun Musti muni mummon* (suomentanut Heli Laaksonen, WSOY), *Lentokentän lutikat*, jonka on kirjoittanut Kairi Look, kuvittanut Kaspar Jancis ja suomentanut Katariina Suurpalo (Aviador) sekä Kätlin Vainolan kirjoittama ja Ulla Saaren kuvittama lasten tietokirja *Mistä on pienet virolaiset tehty?* (suomentanut Heidi Iivari, Viro-instituutti)

Muista kielistä käännettiin vain vähän. Portugalista suomennettiin kaksi kirjaa: Isabel Minhós Martinsin ja Yara Konon *Sata siementä, jotka lensivät pois* (suomentanut Antero Tiittula, Etana Editions) ja Ana Lucasin kirjoittama ja Ekaterina Dolgovan & Anna Polkutien kuvittama *Valaan kertomuksia* (suomentanut Antero Tiittula, Into). Liettuan kielestä suomennettiin kuvakirja *Pikkumuurahaisen jännä päivä*, tekijöinä Rasa Dmuchovskiene ja Gintaras Jocius (englannin kielestä kääntänyt Marianne Kannisto, Minerva Kustannus) ja venäjältä käännettiin karjalan kielelle L'udmila Mehedin satukirja *Suarnastu lapsih näh* (kuvittanut Kira Karenina, kääntänyt Natalia Giloeva, Karjalan kielen seura).

Teemat

Tyttöjen vuosi

Vuosi 2018 oli lasten- ja nuortenkirjallisuudessa vahvojen, rohkeiden ja kapinallisten tyttöjen vuosi. Suomalaisten naisten sankaritarinoita kerrotaan Ida ja Riikka Salmisen kirjassa *Tarinoita suomalaisista tytöistä jotka muuttivat maailmaa* (Teos), Elina Tuomen kirjassa *Itsenäisiä naisia: 70 suomalaista esikuvaa* (S&S) ja Taru Anttosen ja Milla Karppisen toimittamassa *Sankaritarinoita tytöille (ja kaikille muille)* (Into). Leena Virtasen ja Sanna Pelliccionin tietokuvakirja *Minna! Minna Canthin uskomaton elämä ja vaikuttavat teot* (Teos) on kertomus yhden suomalaisen suurnaisen elämästä ja saavutuksista.

Tammen ja Tietokirjallisuuden keskuksen järjestämän tietokirjakilpailun voittajakirja, Satu ja Johannes Erran kirjoittama ja Ilona Partasen kuvittama *Todellisten prinsessojen kirja* (Tammi) esittelee kuninkaallisia naisia, jotka muuttivat omana aikanaan maailmaa. Prinsessat ovat aiheena myös Karoliina Suoniemen tietokirjassa *Ihan oikeat prinssit ja prinsessat* (Avain) sekä Sanna Manderin ja Anna Sarven kirjassa *Prilliga prinsessboken* (Schildts & Söderströms, suom. *Prinsessakirja*, S&S), joka sisältää tietoa ja prinsessasatuja.

Vahva feministinen viesti on Andrea Beatyn kirjoittamassa ja David Robertsin kuvittamassa kuvakirjassa *Roosa Ruuti, insinööri* (Aula & co), jossa Roosa kehittelee erilaisia keksintöjä omassa huoneessaan. Hän yrittää rakentaa isotädilleen lentokoneen ja täti rohkaisee Roosaa kertomalla rohkeiden lentäjänäisten saavutuksista. Naisten ja tyttöjen voimakirjana voi pitää myös Hanna Kauppisen, Aiju Salmisen ja Laura Haaralan *Bändin käsikirjaa* (Into), joka tuo monipuolisesti esille niin naismuusikoita kuin trans- ja muunsukupuolisia ja kannustaa oman bändin perustamiseen. Monia naisen elämää kaivertelevia asioita nousee esille Emmi Valveen sarjakuvakirjassa *Girl gang bang bang: ei kenenkään tyttöjä* (Zum Teufel), jossa kolme vapaamielistä nuorta naista elää yhdessä joutomaalla sirkuksen kupeessa.

Tyttöjen oma keho on esillä useissa kirjoissa kuvakirjoista nuortenromaaneihin. Johanna Hulkon kirjoittama ja Marjo Nygårdin kuvittama *Ihana Maija* (Karisto) kertoo reippaasta päiväkotikiikarista tytöstä, joka ei piittaa läski-huudoista vaan nauttii elämästä juuri sellaisena kuin on. Riikka Ala-Harjan Ebba-sarjan toisessa osassa *Kahden perheen Ebba* (Otava) kerrotaan 12-vuotiaan Ebban kuukautisten alkamisesta. Kuukautisten alkamista kuvataan myös Sini Helmisen Vätkeriset-sarjan kolmannessa osassa *Veden vallassa* (Myllylahti). Tuija Takalan selkokirjassa *Lauralle oikea* (Avain) 25-vuotias Laura kertoo mm. kuukautisten alkamisesta ja seksuaalisuuden heräämisestä muistelllessaan nuoruuttaan.

Naisen oikeus omaa kehoonsa sekä ajankohtainen vapaaehtoisen lapsettomuuden teema on esillä Anu Holopaisen nuortenromaanissa *Sydänhengitystä* (Karisto), jossa lukion juuri päättänyt Tiira huomaa olevansa raskaana. Tiira päättää heti haluavansa abortin, mutta ei saa läheisiltään tukea. Oikeus omaan kehoon on vahvasti esillä Sarah Crossanin kirjassa *Yksi* (S&S). Säeromaanin päähenkilöinä ovat siamilaiset kaksoiset Grace ja Tippi, joiden vartalo on yhteinen lantiosta alaspäin. Essi Ihosen esikoisromaanissa *Ainoa taivas* (WSOY) lestadiolaisperheen kuopus joutuu kihloihin mennessään miettimään uskonyhteisön asettamia rajoja ja omaa tahtoaan.

Maria Turtschaninoffin *Punaisen luostarin kronikoiden* päätösosassa *Breven från Maresi* (Förlaget, suom. *Maresin voima*, Tammi) Maresi palaa kotikyläänsä ja haluaisi opettaa tyttöjä lukemaan, mutta kohtaa monenlaisia vastuksia. Mervi Heikkilän lasten fantasiasarjassa *Aijalin saaren tarut* ilmestyi 2018 kaksi ensimmäistä osaa, *Revonpuro* ja *Tuulenkala* (Karisto). Sarjan päähenkilö on Pöllö-tyttö. Sarjan toisessa osassa hän muuttaa kaupunkiin, jossa naisten ja tyttöjen elämää rajoitetaan vahvasti, eikä heillä ole esimerkiksi oikeutta oppia lukemaan. Holly Bournen nuortenkirjan *Mitä tytön täytyy tehdä* (Gummerus) päähenkilö Lottie tuo vlogissaan kuukauden ajan esille jokaisen kohtaamansa seksismin ilmentymän. Hän saa runsaasti sekä julkisuutta että vihapostia. Jennifer Mathieun *Näpit irti!* (Otava) sijoittuu 1990-luvun Texasiin, missä lukiolaistyttö kapinoi koulunsa vanhoillisia asenteita ja tyttöihin kohdistuvaa häirintää vastaan.

Tietokirjapuolella tyttöjen murrosikää käsitellään Marawa Ibrahimin teoksessa *Tytön oma kirja* (Otava) ja Lizzie Coxin *Tytön kirjassa* (Tactic) – Cox on kirjoittanut vastaavan teoksen pojille, *Pojan kirja* (Tactic). Pippa Laukan *Luonnollisesti paras* (WSOY) ohjaa tyttöjä hyvään elämään opastamalla ruokavalioon, ulkonäköpaineisiin ja liikuntaan liittyvissä asioissa.

Sateenkaari

Sukupuolen moninaisuus ja erilaiset perhemallit alkavat olla lasten- ja nuortenkirjallisuudessa arkipäivää. Sanna Sofia Vuoren ja Linda Bondestamin kuvakirja *Ägget* (Förlaget, suom. *Muna*, Teos) kertoo eläinten naapurustosta. Kun eläinystävyydet etsivät pihalta löytyneen munan omistajaa, ne kohtaavat hyvin monenlaisia eläinperheitä. Kahden isän ja kahden äidin perheitä kuvataan lasten- ja nuortenromaaneissa luontevasti ja osoittelematta, esimerkiksi Johanna Hulkon *Geoetsivät ja linnavuoden lurjus* -kirjan (Karisto) päähenkilöllä Raparperilla on kaksi isää ja Nelli Hietalan kirjassa *Kenen joukoissa seisot*, *Miia Martikainen* (Karisto) Miialla on kaksi äitiä. Poikien kehonkuva ja seksuaalisuus on esillä Kaj Korkea-ahon ja Ted Forsströmin Zoo-sarjan toisessa osassa *Hjärtattack* (Förlaget, suom. *Sydänkohtauksia*, Otava). Atlaksen ystävä Miniturkki on alkanut kuntoilla ja viihtyy vaihto-oppilaaksi tulleen Dharampreetin kanssa, koska tämä ei ole tyttö eikä poika eikä hänen seurassaan tarvitse jännittää.

Riina Mattilan esikoiskirja *Järistyksiä* (WSOY) kertoo Eeliasta, joka yläkouluikäisenä ymmärtää, ettei ole tyttö eikä poika. Pienellä paikkakunnalla erilaisuutta ei hyväksytä, mutta taidelukiossa Eelia uskaltaa viimein olla oma itsensä. Meredith Russon kirjassa *Tyttösi sun* (Karisto) Amanda on käynyt

läpi sukupuolenkorjausleikkauksen miehestä naiseksi ja aloittaa uudessa lukiossa 19-vuotiaana. Magdalena Hain fantasiaromaanissa *Kolmas sisar* (Otava) päähenkilöinä on kaksi nuorta noitaa, Ciel ja Lune. Rakkaus ja seksuaalisuus on noitien elämässä avointa ja moniulotteista ja lisääntyminen eri lajien välillä mahdollista. Sukupuoli-identiteetti ja samaa sukupuolta olevat pariskunnat ovat esillä Tittamari Marttisen kirjassa *Aurinkoa, Linnea* (Karisto). Wolf Kankareen sarjakuva *Subdimensionaalinen portti* (Suuri kurpitsa) kertoo Eeliksestä, jota on kiusattu koulussa hänen homoseksuaalisuutensa takia. Nuorena aikuisena Eelis haaveilee yhä rakkaudesta, vaikka on joutunut pettymään monta kertaa.

Maiju Ristkarin, Niina Sunin ja Vesa Tynin *Sukupuolena ihminen* (Tammi) on tietokirja, jossa kymmenen suomalaista transsukupuolista kertoo itsestään. Sukupuolen moninaisuutta käsittelevä kirja voitti Tammen ja Tietokirjallisuuden edistämiskeskuksen tietokirjakilpailun nuorten sarjan. Jenni Holman *Näkymätön sukupuoli: ei-binäärisiä ihmisiä* (Voima) kertoo myös muunsukupuolisista ihmisistä ja heistä, jotka eivät identifioitu naiseksi tai mieheksi.

Tsemppiä ja rohkeutta

Tunnekasvatus on edelleen vahvasti esillä etenkin kuvakirjoissa. Vuonna 2017 alkanut Mäkelän kustantama *Ympyräiset*-kuvakirjasarja jatkaa uusien tunteiden parissa kirjoissa *Pomppu Bansku ylikierroksilla*, *Koala karhu haluaa olla paras* ja *Puspupusukala tahtoo leikkiin*. Avril McDonaldin *Jukka Hukka* -sarjassa (PS-kustannus) ilmestyi viisi kirjaa, joissa käsitellään mm. toisten huomioimista, jännityksen kesyttämistä ja surusta selviämistä. Kirjoissa on aikuisille suunnattu tehtäväosa, jossa on vinkkejä teeman käsittelyyn lapsiryhmän kanssa. Samaan tapaan Melissa Georgioun suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi julkaistuissa *Metsäjengi*-sarjan kirjoissa (Breino) on tunnetaitoihin liittyvän tarinan lisäksi ohjeita asian käsittelemiseen lasten kanssa.

Maija ja Anssi Hurmeen *Skuggorna* (Schildts & Söderström, suom. *Varjostajat*, S&S) kuvaa lapsen surua, joka saa varjon muodon ja seuraa lasta ja surevaa isää kaikkialle. Petja Lähteen lastenromaani *Surunsyömä* (Karisto) kertoo isän ja pojan surusta äidin kuoleman jälkeen. Katri Kirkkopellon *Molli ja kumma* (Lasten keskus) -kirjassa pihaan ilmestynyt suuri olento herättää pelkoa ja mustasukkaisuutta. Onneksi Molli ja Sisu huomaavat, että jokainen voi olla omalla tavallaan rohkea. Mervi Lindmanin kuvakirjat *Peppe pussaa* ja *Peppe pillastuu* (Mäkelä) kertovat pienen ihmisen voimakkaista tunteista.

Lapsia kannustetaan rohkeuteen Mervi Juusolan ja Anni Nykäsen tietokirjassa *Kuinka minusta tuli rohkea* (Otava). Kirjassa on tarinaosuus sekä tietoa tunnetaitojen opettelusta ja kiusaamistilanteista selviytymisestä. Kirsi Sjöblomin *Pikkumulperi ja suuret pienet tarinat* (PS-kustannus) sisältää lapsille suunnattuja mindfulness-satuja ja harjoituksia. Elina Kauppilan *Kamalan ihana päivä: lasten mindfulness* (Viisas Elämä) sisältää tarinan ja tietoa tietoisesta läsnäolosta.

Kirjeitä tuntemattomalle nuorelle (Like) on osa Ylen Sekasin-kampanjaa, jossa tuottaja Anna-Maria Talvio pyysi tunnettuja ja tuntemattomia suomalaisia kirjoittamaan nuorille suunnatun kirjeen. Kirjeet toimivat kannustavana esimerkkinä ja voivat auttaa nuoria selviämään vaikeuksista.

Yhteiskunnallisia ilmiöitä ja uussuomalaisia

Vuoden 1918 tapahtumista tuli viime vuonna kuluneeksi sata vuotta. Laura Lähteenmäen nuortenromaani *Yksi kevät* (WSOY) kuvaa viiden nuoren tytön kokemuksia Tampereella keväällä 1918. Tytöt hoitavat ensin loukkaantuneita nuoria miehiä porvareilta valloitetussa huvilassa ja liittyvät taistelujen edetessä naiskaartiin. *Tusina*-novellikokoelmassa (Atena) julkaistu Anneli Kannon

novelli *Eväät* kertoo tytöistä kansalaissodassa. Kalle Veirton kirjassa *Henkka ja Kivimutka sotapolulla* (Karisto) pojat ovat saaneet pienet roolit sisällissodasta ja Hennalan vankileiristä kertovassa elokuvassa. Vuoden 1918 tapahtumia käsitellään myös *Sisaret 1918* (Arktinen banaani) -sarjakuvakirjassa.

Sanna Pelliccionin *Meidän piti lähteä* (S&S) on sanaton kuvakirja pakolaisten matkasta Lähi-Idästä pohjoiseen maahan lumen keskelle. Sanna Heinosen kirjassa *Noland* (WSOY) kaksi jalkapalloa pelaavaa poikaa ystävystyy. Toinen heistä on tullut Suomeen pakolaisena ja joutuu pelkäämään pikkukaupungissa nousevaa rasistista väkivaltaa. Lauri Ahtisen *Elias*-sarjakuvan (S&S) päähenkilö on nuori pakolaispoika Afganistanista. Hän on saapunut Suomeen yksin ja odottaa turvapaikkapäätöstä.

Yhtä lailla kuin kirjojen teemoissa esiintyy muualta Suomeen eri syistä muuttaneita henkilöitä, heitä on jo mukavasti myös tekijäpuolella. Tästä esimerkkinä laajasta tuotannostaan tutuksi tulleen ranskalais-syntyisen Carlos da Cruzin lasten tietokirja *Dinosaurusten mitalla* (Teos), brittiläisen Ian Bowien kirjoittama ja Turkista lähtöisin olevan Sibel Kantolan kuvittama englanninkielinen kuvakirja *How you got your name* (Mökki Galleria) ja australialaistaustaisen Melissa Georgioun *Mimi oppii virheistään* ja muut Metsäjengi-kirjat (Breino). Rahel Tarikun suomen- ja englanninkielinen *The Ethiopian Debre – Debre etiopialainen* kertoo suomalais-etiopialaisesta perheestä. Kirjoittaja on Suomessa asuva etiopialainen.

Paikallishistoriaa ja matkailua

Vuonna 2018 ilmestyi useita lasten- ja nuortenkirjoja, jotka on sidottu vahvasti niiden tapahtumapaikkaan ja -aikaan. Tapani Baggen ja Carlos da Cruzin uuden *Apassit*-sarjan ensimmäinen osa *Aavehevosen arvoitus* (Karisto) sijoittuu 1910-luvun Helsinkiin, jossa lapsijoukko päättää selvittää sumussa laukkaavan aavehevosen arvoituksen. Toisessa osassa, *Vanajaveden hirviössä* (Karisto), nuoret salapoliisit ovat matkustaneet Hämeenlinnaan. Sarjassa on runsaasti viittauksia aikakauden tapahtumiin ja henkilöihin kuten Jean Sibeliukseen, Rudolf Koivuun ja Titanic-laivaan. Myös Anniina Mikaman steampunk-henkinen nuortenkirja *Taikuri ja taskuvaras* (WSOY) sijoittuu menneisyyteen. 15-vuotias orpotyttö Mina yrittää selvitä 1890-luvun Helsingissä varastelemalla ja tempautuu mukaan jännittävään seikkailuun. Martin Widmarkin ja Ola Skogängin uuden sarjan aloittavan *Ruusun salaisuuden* (Tammi) tapahtumat puolestaan sijoittuvat vuoden 1918 Tukholmaan. Kirjassa 12-vuotias Stefan asuu kahdestaan isänsä ja päätyy selvittämään syytä äitinsä itsemurhaan.

Aina tapahtumapaikan ei tarvitse kuitenkaan olla kaupunki, vaan esimerkiksi rakennus riittää. Kristiina Louhen *Tomppa*-kuvakirjasarja jatkui *Tomppa ja Kerttu-kirjatoukalla* (Tammi). Tomppa, isä ja pikkusisko Kerttu suuntaavat Helsingissä sijaitsevaan keskustakirjasto Oodiin, jonka tiloja ja toimintaa tarinassa esitellään. Arhippa Ristimäen *Ylähyllyn kaverukset Uku ja Lele* -kirjassa (Kvaliti) metsänpeikot joutuvat pakenemaan hakkuiden ja rivitalojen tieltä. Nekin päätyvät Helsinkiin ja asettuvat Itäkeskuksen kulttuurikeskus Stoaan. Kairi Lookin *Lentokentän lutikat* (Aviador) puolestaan päättävät siivota kotinsa eli lentokentän lähestyvän puhtaanapitotarkastuksen vuoksi.

Lentokentät ja se, miten niissä toimitaan, nostetaan usein esiin sekä kuvakirjoissa että helppolukuisissa kirjoissa. Vuoden 2018 esimerkkejä ovat Anna-Karin Garhamninin *Ruu lentomatalla* (Otava), Katharina Wiekerin *Minidinot matkalla* (Mäkelä), Tony Mittonin *Loistava lentomatka* (Mäkelä) sekä Zanna Davidsonin *Sekoilua siivillä* (Lasten Keskus). Matkavalmisteluihin syvennyttään myös Tittamari Marttisen tietokirjassa *Lasten matkaopas Eurooppaan* (Avain). Kirjassa tutustutaan moniin

eurooppalaisiin kaupunkiin ja niiden nähtävyyksiin ja kerrotaan, mitä kaikkea niistä voikaan saada irti lasten kanssa matkustaessa.

Matkustaminen onkin monille lapsille ja nuorille jo arkipäivää ja tämä näkyy myös kaunokirjallisuudessa. Silja Pitkäsen *Mimosa ja Miska* -sarjan toisessa osassa *Saavu jälleen Roomaan* (Enostone) seikkaillaan nimensä mukaan Roomassa, jossa lasten isoisä toimii oppaana kaupunkiin ja sen historiaan. *Hiekalle jätetyt muistot* (Avain) puolestaan on selkomukaelma Marja-Leena Tiaisen vuonna 2013 ilmestyneestä nuortenkirjasta *Khao Lakin sydämet* (Tammi). 15-vuotias Emma palaa Thaimaan Khao Lakiin, jossa hän vuosia aiemmin menetti perheensä tuhoisassa tsunamissa. Irlannissa seikkaillaan kahdessakin kirjassa, Merja Jalon *Jesse aateliskoirassa* (WSOY) sekä Elina Rouhaisen fantasiaseikkailussa *Aistienvartija* (Tammi).

Kotimaassakin voi tuki matkailla, ja Etelä-Suomessa asuvat lapset ja nuoret suuntaavat Lappiin kolmessa kirjassa. Tittamari Marttisen *Aada ja jääkarhu: vauhdikas lumiseikkailu* (Mäkelä) -kirjassa nimihenkilöt matkustavat junalla Rovaniemelle. Aada tutustuu junamatkan aikana Mimiin, joka on perheineen turistilomalla Kiinasta asti. *Lappilainen: kuolema kahdeksannella luokalla* (Karisto) jatkaa L. K. Valmun nuorten jännityssarjaa. Kahdeksaluokkainen Hege suuntaa luokkaretkellä Savukoskelle ja kiinnostuu siellä oudoista kuolemantapauksista. Sanna Paeccionin Onni-pojasta kertova kuvakirjasarja jatkui *Onni-pojan talviseikkailulla* (Minerva), jossa Lappiin matkustanut Onni tutustuu saamelaistyttö Neetaan.

Pitkäaikaissairaudet ja vammat osana arkea

Vammaiset tai pitkäaikaissairaavat lapset ja nuoret ovat edelleen harvoin kirjan päähenkilöitä, mutta vuonna 2018 poikkeuksiakin oli. Tuula Kallioniemen kuvakirjassa *Neljä muskelioturia* (Karisto) poikajoukko ei tahdo ottaa leikkeihinsä Anttua, jolla on Downin syndrooma. Kun Anttu todistaa olevansa yhtä rohkea kuin muutkin, pojat hyväksyvät hänet joukkoonsa. Heidi Silvanin nuortenkirjan *John Lennon minussa* (Myllylahti) päähenkilöllä, 14-vuotiaalla Aijalla, on Aspergerin oireyhtymä. Maagisrealistisessa tarinassa Aija pohtii, kuuleeko hän John Lennonin äänen oireyhtymänsä vuoksi. Myös Jyri Paretskoin *K 15* -sarjan (Otava) suorasanaisella Ronilla on autismitietoon viittaavia piirteitä, jotka ovat johtaneet koulukiusaamiseen.

Mimmu Tihisen selkokirjassa *Toivottavasti huomenna sataa* (Pieni Karhu) Leo on viettänyt pitkiä aikoja sairaalassa sydänsairauden vuoksi ja pääsee nyt ensimmäistä kertaa elämässään maalle. Tutustuminen naapurin Ellaan tuntuu vaikealta, koska Leo ei kehtaisi tunnustaa, ettei osaa uida tai ajaa polkupyörällä. Heini Sarasteen kuvakirjassa *Pienen koiran onni* (Kynnys ry) koiranpennun omistaa iloinen tyttö, joka käyttää kynänsauvaa seisoessaan.

Sivuhenkilöinä eri tavalla vammaisia tai sairaita lapsia ja nuoria on enemmän. Henna Helmen kirjassa *Tuplapulma, Maria* (Tammi) 9-vuotias muodostelmaluistelua harrastava Maria näkee luokkatoverinsa Vilin huolehtivan kuulovammaisesta pikkusiskostaan. Asta Ikosen *Paluu ponikartanoon* -kirjassa (Reuna) 13-vuotias Peppi ystävineen opettaa sokeaa Kaapo-poikaa ratsastamaan. Hanna van der Steenin *Senttu ja isosedän haamussa* (Karisto) puolestaan Sentun ystävää, pyörätuolissa olevaa Mariaa, kiusataan koulussa. Senttu toivoo, että hänen isosetänsä haamu voisi auttaa myös Mariaa. R. J. Palacion vuoden 2017 hittikirjalle *Ihme* (WSOY) ilmestyi vuonna 2018 kumppaniteos *Auggie & minä* (WSOY), jonka novelleissa pääsevät ääneen kolme erilaista nuorta, joiden elämää vaikeasti vammaisen Auggie

kosketti eri tavoilla. Eeva-Kaisa Suhosen tietokirjassa *Anna ja Elias: mutkikas suoli* (Crohn ja Colitis ry) puolestaan kerrotaan suolistosairauksia sairastavien lasten arjesta.

Yhteisöjä ja vaikuttamisen mahdollisuuksia

Uskonnollinen yhteisö tai muu tiivis yhteisöllisyys voi tuoda lapselle ja nuorelle turvaa, mutta se saattaa myös rajoittaa elämää ja siksi ahdistaa.

Pia Pesosen ja Petri Makkosen kuvakirja *Viljojen kukat* (Teos) kertoo työstä, joka muuttaa Lapista helsinkiläiseen puutalokortteliin. Yhteisöllisyyden voima tulee hyvin esille, kun asukkaat vastustavat talojen purkamista Länsiväylän tieltä.

Veera Salmen nuortenromaanissa *Saari* (Otava) eri tavoin kaltoin kohdellut lapset päättävät muuttaa maailmaa perustamalla oman yhteisön yhteiskunnan ulkopuolelle. He joutuvat huomaamaan, ettei eristäytyminen ratkaise ongelmia.

Esko-Pekka Tiitisen *Pikkulinnunrata* (Karisto) tuo esille vahvan uskonnollisen yhteisön vaatimukset ja niihin liittyvien kokemusten aiheuttamat traumat. Maria Aution kirjassa *Lohikäärmekeä* (Karisto) 16-vuotiaat ystävykset päätyvät eri syistä Aurinkopiiri-nimisen lahkoon toimintaan. Selviää, että yhteisö ei ole parantava, vaan harjoittaa henkistä väkivaltaa ja taustalla on myös rikollisuutta. Lestadiolaisen yhteisön luomat paineet ovat esillä Essi Ihosen esikoisromaanissa *Ainoa taivas* (WSOY).

Hannele Mikaela Taivassalon ja Catherine Anyago Grünwaldin sarjakuvaromaani *Scandorama* (Teos) kertoo skandinaavisesta idylliyhteiskunnasta, jossa kaikilla ei ole sijaa.

Ruotsalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa vuoden 2018 näkyvimmäksi teemaksi nousi lasten mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnassa. Vaikuttamisen mahdollisuudet ja lasten ja nuorten oman äänen kuuluminen tulee esille useassa suomalaisessakin kirjassa. Jyrki Teeriahon *Lasten yrittäjäkirja* (N-Y-T-NYT) kertoo yrityksen perustamisen alkeet lasten marjajäätelöyrityksen perustamista kuvaavassa tarinassa. Dolan Elysin kuvakirjassa *Herra Pupun suklaatehdas* (Mäkelä) tehtaassa työskentelevät kanat päättävät mennä lakkoon, koska ahne herra Pupu käskee heitä munimaan aina vain enemmän. Lakon vaikutuksesta kanat saavat paremmat työolot. Reetta Niemelän ja Sanna Pellicionin kuvatietokirjasarjan kolmas osa *Nähdään majalla, kasviagentit* (Sammakko) kertoo lasten mahdollisuuksista vaikuttaa lähiluontoon ja omaan elinympäristöönsä. Kaj Korkea-ahon ja Ted Forsströmin *Hjärtattack* (Förlaget, suom. *Sydänkohtauksia*, Otava) Atlas on valittu oppilasneuvostoon ja selvittää, kuinka hän voi vaikuttaa kouluruuan tasoon.

Luontosuhde ja eläinten oikeudet

J-P Koskisen *Matilda pelastaa maailman* (Karisto) kertoo työstä, joka osoittautuu harvinaisen ympäristötietoiseksi jo vaippaikäisenä. Matildan vanhemmat oppivat pian kaiken kierrätyksestä ja ekologisesta elämäntavasta. Jätteisiin ja roskaamiseen liittyviä ongelmia ratkotaan myös Paula Norosen kirjassa *Supermarsu ja roskaavat ryökäleet* (Tammi). Martti Lintusen selkokielineen kuvakirja *Mitä jääkarhu sanoi pingviinille* (Pieni karhu) kertoo kahden kaukana toisistaan asuvan eläinlajin yhteisestä huolesta; ilmastonmuutos kaventaa kummankin elinolosuhteita. Ana Lucasin kuvakirja *Valaan kertomuksia* (Into) pohtii merien saastumista ja merieläinten oloja. Nuorille suunnattu Iiris Kalliolan ja Johan Tellin *Pelastetaan Itämeri* (WSOY) opastaa, kuinka ihmiset voivat eri tavoin vaikuttaa Itämeren tilaan.

Aki Parhamaan ja Anders Vacklinin nuortenromaanissa *Beta* eletään vuotta 2117 ja Helsingistä on tullut veden ympäröimä kaupunkisaari. Kimmo Ohtosen romaani *Ikimaa Soturin tie* (Otava) esittää

toisenlaisen dystopian; siinä eletään pohjoisessa maassa, mistä kaikki villi luonto on kadonnut ja jäljellä on vain rahakuusiplantaasi. Riina ja Sami Kaarlan *Arttu Tirttu* -kirjoissa (Lasten keskus) Jimin luokalle tulee uusi oppilas, Eleonora, joka asuu isänsä kanssa metsämökissä ja saa myös Jimin tutustumaan ekologiseen elämäntapaan.

Antti Nylénin kirjassa *Eino ja suuri possukysymys* (Otava) Einon uusi puhuva leikkirossu haastaa Einon pohtimaan lihansyönnin oikeutusta. Elina Koivusen nuortenromaanissa *Ailitza* (Pääjalkainen) pääosa ihmisistä on kasvissyöjiä. Pelkkä ajatus lihansyönnistä on 14-vuotiaalle päähenkilölle kauhistus, mutta hän joutuu pohtimaan eläinten ja kasvienkin oikeuksia. Anu Ojalan *Petos* (Otava) kertoo eläinaktivistiksi ryhtyvistä Miasta, joka kuvaa salaa lehmiä tehotuotantotilalla.

Sari Mäyränpään puuhakirja *Petunia Pesukarhun tempputarina* sisältää kertomuksen pesukarhusta, joka pakenee ihmisten vainoa Kanadasta Suomeen. Kirjan tuotto menee kokonaan sen julkaisseelle Pirkanmaan eläinsuojeluyhdistykselle.

Lapset ja nuoret harrastavat

Lasten ja nuorten harrastuksista kertovia kirjoja voisi olla tarjolla enemmänkin. Urheilun osalta samat lajit toistuvat vuodesta toiseen. Jalkapalloa pelataan Lasse Anrellin helppolukuisessa *Futisjunnut*-sarjassa (Otava) sekä Mika Wickströmin trilogian päättävässä kirjassa *Meidän jengin Zlatan matkalla maineeseen* (WSOY). Jääkiekkoa on tarjolla sekä helppolukuisena Roope Lipastin *Lukupalat*-sarjassa ilmestyvän Lätkä-Lauri-sarjan toisessa osassa *Lätkä-Lauri ja haamupelastus* (WSOY) että nuorille Kalle Veirton kirjassa *Kyläkaukalon lupaus* (Karisto), joka aloittaa uuden sarjan. Henna Helmin kirjassa *Miisa luisteluleirillä* (Tammi) päähenkilö harrastaa taitoluistelua ja kirjassa *Tuplapulma, Maria* (Tammi) muodostelmaluistelua.

Terhi Kankaan ja Anna Aallon *Helmeri Hessunpoika löytää lajinsa* (Merkityskirjat) on rahoitettu joukkorahoituksella ja sen tuotoilla tuetaan Pelastakaa Lapset ry:n kautta vähävaraisten perheiden liikuntaharrastuksia. Kirja kertoo monipuolisesti eri urheilulajien harrastusmahdollisuuksista, kun Lehmusvirran perheen lapset ja aikuiset etsivät itselleen sopivaa lajia. Eri urheilulajeja esitellään myös Juhana Salakarin ja Jii Roikosen *Reuhurinteen urheilukirjassa* (Otava)

Ratsastus ja hevosenhoito ovat esillä sekä kauno- että tietokirjallisuudessa. Rinnalle ovat tulleet keppihevokset, joita käsitellään mm. Reetta Niemelän ja Salla Savolaisen tietokirjassa *Tikkumäen kepparikirja* (Otava) ja Marvi ja Merja Jalon lastenromaanissa *Olivia ja Onnentähti* (WSOY). Helena Meripaasin *Tähtikissa* (Otava) kertoo koira- ja kissaharrastuksesta. Kuudesluokkalainen Pete harrastaa agilityä kääpiövillakoiransa kanssa kirjassa *Agilitysankarit* (Reuna).

Muita lasten- ja nuortenkirjoissa käsiteltyjä harrastuksia ovat esimerkiksi geokätköily mm. Hanna Kökön kirjassa *Huojuva torni* (Mäkelä) ja bändiharrastus Tapani Baggen selkokirjassa *Polttava rakkaus* (Avain). Sid Sirkian, Tom Elfströmin ja Ville Heikkalan *Skeitti-Suomi: rullalautailun tarina* (Into) kertoo skeittaamisesta osana nuorisokulttuuria ja esittelee harrastajia. Skeittaamista kokeillaan myös kuvakirjassa *Kikattava Kakkainen ja City-Kanin skeittilauta* (Otava).

Rebecca Rissmanin *Joogaa sinulle* (Mäkelä) on nuorille suunnattu jooga-aiheinen tietokirja. Lorena Pajalunga kirjoittamassa ja Anna Lángin kuvittamassa *Joogaleikki: rohkea leijona ja kepeä perhonen* (Nemo) opetetaan lapsille sopivia jooga-asentoja. Fearne Cottonin kuvakirjassa *Joogavauvat* (Mäkelä) vauvatkin kokeilevat joogaa.

Kirjojen laajennettu todellisuus

Kirjojen todellisuus laajenee kirjan sivujen ulkopuolelle monin eri tavoin. Lasten- ja nuortenkirjojen pohjalta tehdään elokuvia, kirjoja julkaistaan uudelleen elokuvakannellisina ja toisaalta elokuvien ja tv-sarjojen pohjalta tehdään kirjoja. Yhä useammista kirjoista on saatavilla e-kirjaversiot ja äänikirjat. Joitakin teoksia julkaistaan vain virtuaalisina versioina, joita ei toistaiseksi talleteta Lastenkirjainstituutin kirjaston kokoelmiin.

Marjatta Kurenniemen *Onneli, Anneli ja nukutuskello* (WSOY), Veera Salmen *Puluboin ja Ponin kirja* (Otava) ja Becky Albertalli *Minä Simon, Homo Sapiens* (Otava) julkaistiin uusina painoksina elokuvakansilla. Aleks Delikouraksen *Nörtti*-sarjan (Otava) kaikki osat ilmestyivät uutena painoksena, kun kirjasarjan pohjalta tehtiin tv-sarja. *Skam* on suosittu norjalainen tv-sarja, jonka ensimmäisen ja toisen kauden käsikirjoitukset julkaistiin vuonna 2018 kirjoina (WSOY). J. K. Rowlingin *Ihmeotukset: Grindelwaldin rikokset* (Tammi) -elokuväkäsikirjoitus julkaistiin myös kirjana.

Marko Laihisen ja Markus Rantasen *Maestro Markus ja Fiktio Fakta* (Puukenkki kustannus) kuvatiekirja perustuu tekijöiden kansanmusiikin kiertue-esityksiin. Helsingin kaupunginorkesteri esitti keväällä 2018 Timo Parvelan *Ella konsertissa* (Tammi) -kirjaan perustuvan konsertin. Kirja sisältää levyn, jolla Helsingin kaupunginorkesteri esittää Iiro Rantalan säveltämiä kappaleita. Putous-ohjelman sketsihahmopilailun voittaja Tanhupallo sai nopeasti oman kirjansa, kun Kiti Kokkosen *Tanhupallon askartelukirja* (Docendo) julkaistiin vielä samana keväänä.

Ilkka Mattilan kirjassa *Neljän rikoksen syksy* (Reuna) ratkotaan arvoituksia QR-koodeilla avautuvien vihjeiden perusteella. Camilla Sandbergin *Sadunhoitoiset keijut* (Sandcastle Productions) on julkaistu äänikirjana, joka avautuu kirjan sivulla olevasta QR-koodista. Jari Koiviston *Miina ja Manu koulutiellä* (Satukustannus) ilmestyi älysatukirjana, jonka sisältö laajenee, kun kirjaa luetaan mobiililaitteeseen ladattavan sovelluksen avulla.

Kirjakori 2018 -työryhmä: Heidi Juopperi, Kaisa Laaksonen, Päivi Nordling, Reetta Suomalainen

Kirjakori 2018

Tilastoissa ei ole mukana uusia painoksia eikä saman kirjan erikielisiä versioita.

Kirjojen tekijät

	Kirjoittaja				Kuvittaja			
	Naisoletettu	%	Miesoletettu	%	Naisoletettu	%	Miesoletettu	%
Kotimaiset kuvakirjat	108	82	24	18	99	75	33	25
Käännetyt kuvakirjat	137	71	57	29	120	62	74	38
Kotimaiset lastenkirjat	99	73	37	27				
Käännetyt lastenkirjat	41	55	34	45				
Kotimaiset nuortenkirjat	70	74	25	26				
Käännetyt nuortenkirjat	39	74	14	26				
Yhteensä	494	76	160	24				

Realismi ja fantasia

	Realistinen	Fantasiaa	Inhimillistetyt eläimet*
Kotimaiset kuvakirjat	45	55	34
Käännetyt kuvakirjat	85	67	74
Kotimaiset lastenkirjat	72	58	9
Käännetyt lastenkirjat	36	36	5
Kotimaiset nuortenkirjat	65	34	
Käännetyt nuortenkirjat	22	29	

*Eläimet käyttäytyvät ihmisten lailla muuten realistisessa tarinassa

Perhemallit

	Ydinperhe	Uusperhe	Yhden vanhemman perhe	Sateenkaariperhe	Kaksi kotia	Ei perhettä / orpo	Monia	Muu
Kotimaiset kuvakirjat	28		3				1	1
Käännetyt kuvakirjat	16	2	2				1	1
Kotimaiset lastenkirjat	30	3	10	1	1			
Käännetyt lastenkirjat	12	2	6	1				
Kotimaiset nuortenkirjat	24	3	13	2	2	3		
Käännetyt nuortenkirjat	14	1	7	1	1	2		

Kirjojen päähenkilöt

	Lapsi	Nuori	Aikuinen	Eläin	Fantasiahahmo	Lelu	Kulkuneuvo	Useita*
Kotimaiset kuvakirjat	44		4	43	23	13		6
Käännetyt kuvakirjat	35	5	11	114	13		8	11
Kotimaiset lastenkirjat	90	3	6	17	14			7
Käännetyt lastenkirjat	58	2	2	9	1			4
Kotimaiset nuortenkirjat	2	84	8		1			
Käännetyt nuortenkirjat	5	43	3	5				

* esim. lapsi ja eläin, lapsi ja aikuinen, lapsi ja fantasiahahmo

Päähenkilön sukupuoli

Mukana myös sellaiset eläinpäähenkilöt ja fantasiahahmot, joiden sukupuoli käy selkeästi ilmi.

	tyttö / nainen	poika / mies	muu / ei määritelty
Kotimaiset kuvakirjat	25	43	6
Käännetyt kuvakirjat	38	48	1
Kotimaiset lastenkirjat	45	37	1
Käännetyt lastenkirjat	26	22	
Kotimaiset nuortenkirjat	44	25	2
Käännetyt nuortenkirjat	33	12	
Yhteensä	211 (52 %)	187 (46 %)	10 (2 %)